

a magyar műveltség tartalma. Művészete erjesztően hatott a többi művészeti ágra, s végső soron a huszadik század magyar történelmének formálójává vált. Für Lajos vallja: „Kortárs-tanúként bizonyíthatom, a kodályi életműnek volt szerepe abban, hogy az országra szorított jégpáncél szétpattogzódott, majd 1956 októberében robbanásszerűen szétesett, darabjaira hullt. S ez akkor is nagy érdem, ha a fellángolás, mint történelmünk során annyiszor, önhamvába hullt, hullatott.”¹

Ennek az életműnek a többitől elválaszthatatlan része a zenei nevelés koncepciója. De itt rögtön ki kell tágítanunk látószögünket. Noha a világot a Kodály-módszer néven elhíresült zenei nevelési rendszer érdekli, mi nem szűkíthetjük erre érdeklődésünket, mert e gondolatrendszer lényege: egyetemessége csorbulna. Nekünk, magyaroknak Kodály teljes embert célzó nevelési koncepciójának egészét kell számon tartanunk, amelynek ugyan súlyponti része a zenei nevelés, de mégiscsak része.

Kardos Pál így fogalmazta meg 1974-ben:

„Anélkül, hogy részletekbe bocsátkoznék, Kodály pedagógiai életművén

1. *tanításait* (a nagy alapelveket, a zenei nevelésre vonatkozó gondolatnak rendszerét)

2. *pedagógiai műveit* (a 333-tól a 33-ig és azon túl)

3. *az éneklő iskola* csodálatos vívmányát értem.

Ez utóbbit éppúgy Kodály Zoltán személyes alkotásának kell tartanunk, mint bármely más művét. Az éneklő iskola a gyakorlati megvalósítás irányába ható nevelő tevékenységének záróköve, összegzője.”

Kodály szavai igazolják ezt az állítást, amelyet a kecskeméti Kodály-iskola Katona József téri épületének avatása alkalmából (1964. febr. 18.) mondott: „Ez az iskola nem zeneiskolának készült és nem is ismételték meg, hogy nem zeneiskola, mint még máig is tévesen hiszik sokan. De ez az első iskola, amely szervesen beépíti a zenét az általános emberi műveltségbe. Mindent tanítanak itt, sőt egyes dolgokat jobban, mint másutt. De megtanítják arra a tanulókat, hogy aki zenével indul az életbe, az evvel bearanyozza minden későbbi tevékenységét; az életének olyan kincsét kapja ezzel, amely átsegíti sok bajon. A zene táplálék, vigasztaló elixír, az élet szépségét és ami benne érték, azt mind meghatványozza.” (Vt. III. 120)

Az az iskola pedig, amelyik ezt a célt valósítja meg, az énekes vagy éneklő iskola Kodály személyes életművének elidegeníthetetlen része. Amelyben egy töről fakad és terem a lélek éltető tápláléka: a magyar dal és világnemű ének.

Mesterünk születésének 129. évfordulóján én tehát így fohászodom, e nehéz időkben is bizakodó szívvel:

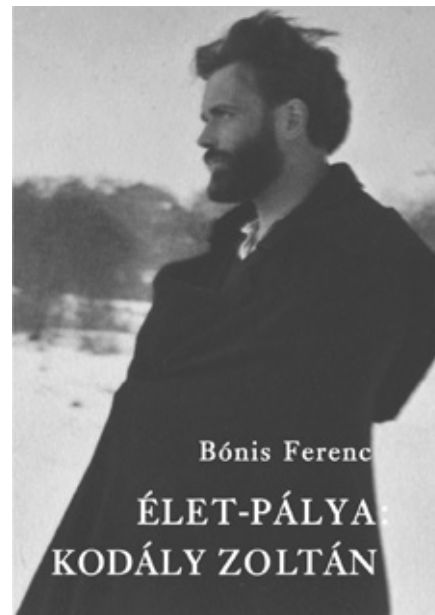
Kodály Zoltán neve és teljes műve legyen isten megtartó kegyelmének jele és záloga, és lássék meg életünkön és munkánkon nemzedékről nemzedékre!

Ordasi Péter

¹ FÜR LAJOS: *Bartók és Kodály történelemszemlélete* – Kairosz, Budapest, 2002

Képes élet-történet Kodályról

Bónis Ferenc tanulmánya – fényképekkel és dokumentumokkal

A Kodály-irodalom 2011 novemberében egy nagy könyvvel gazdagodott. NAGY könyvvel, a szó mindkét értelmében: fizikai valója és tartalmi gazdagsága, jelentősége szempontjából is. A Balassi Kiadó és a Kodály Archívum közös kiadványa, Bónis Ferenc munkája, *Élet-pálya: Kodály Zoltán* címmel jelent meg. A támogatások (Nemzeti Kulturális Alap, Magyar Tudományos Akadémia), és mindenek előtt Kodály Zoltánné hathatós segítsége nélkül nem jöhetett volna létre. Nem közjárművön utazóknak való úti olvasmány az igen szép kiállítású kiadvány, lévén igen terjedelmes: 728 oldal, 877 kép, illetve dokumentum, 200x295x55 mm-

es méret, súlya kb. 275 dkg. Magunk elé kell tennünk az asztalon, ölbe venni a karosszékekben ülve és lapozgatni. Lapozgatás közben aztán igen érdekes és fontos dolgok kötik majd le az érdeklődésünket. Természetesen a kötet élén álló tanulmányt – *Bevezető, három tételben* – érdemes előre folyamatosan végigolvasni a szavakba foglalt pályakép és művészi-emberi portré emlékezetünkbe raktározására, hogy aztán a hatalmas képanyag – akár szép sorrendben, akár itt-ott belelapozva ismerkedünk vele – már „csak” finomítsa, részletekkel gazdagítsa a Kodály Zoltánról alkotott képünket.

Az élet-pálya, amelyről ez a könyv számot ad, a vaspálya mellett kezdődött és valahol nagyon magasan, a tudomány és a művészet csillagpályáján ért véget. Hogyan is jellemzi Kodály a *Visszatekintés* bevezető soraiiban a pályákon, utakon való haladását?

„Most, hogy szorgos kezek összehordtak minden babszemet, amit az élet útján elhullattam, látszik az út, áttekinthető kezdetéig [és számunkra a másik irányban is: a végéig]. Mi lehetett a hajtóerő, amely minden akadály ellenére máig egyenes úton hol röptette, hol vonszolta ennek az életnek szekerét?”

A „babszemgyűjtő” szorgos kezek Bónis Ferenchez tartoztak, s e kezek – a háttérben kellő kutatói, alkotói és szerkesztői eltökéltséggel és fantáziával megerősítve – válogatták és hordták egybe mindazt, amivel az új könyv megajándékozta az érdeklődő olvasót. Ismeretes: nem kellett azért teljesen járatlan úton indulnia a szerző-szerkesztőnek, hiszen egyfelől a maga sokágú Kodály-kutatásai vezettek errefelé, másrészt Eősze László – 1956-ban megjelent kis könyvét nem is számítva – három kiadást megért tartalmas albummal járt előtte (igaz, elég régen, három-négy évtizede!). A hosszú idő alatt a kutatás sok, akkor még ismeretlen dokumentumot tárt fel. De nagyobb mozgásteret engedett a mai dokumentumválogatáshoz a nagyobb időbeli távolság is. Az akkor még – érthető megfontolásból – nem közönség elé valónak ítélt, többnyire nagyon személyes jellegű, vagy éppen a közéleti vonatkozás miatt „kényes” dokumentumok bemutatására is megérett mára az idő. Összességében, úgy vélem, sikerült Bónis Ferencnek felmutatnia mind a „hajtóerőt” – a vérségi kötelék nélkül is szoros kötődést, viszonzozhatatlan szerelmet a magyar néphez és kultúrájához –; az „akadályokat” – amelyeket a mindenkori társadalmi rettség, illetve a kulturális vagy politikai hatalom gördített útjába. A szintetizáló kodályi életmű summáját a bevezető tanulmány középső tétele végén így fogalmazza meg Bónis Ferenc:

„[...] *összefogni* távoli világokat térben és időben, Európát Ázsiával, Nyugatot Kelettel, a népzenét a műzenével, a hagyományt az újítással, Palestrinát Bartókkal, az alkotást a tanítással, a gyönyörködtetés művészetét a boldogítás művészetével: célja és hajtóereje ez lett Kodály munkásságának.”

Ez a központi és legterjedelmesebb fejezet a Bicinia Hungarica ajánlásából kapta címét: *Örvendjen az egész világ!* Kodály tanításain felnőtt, útmutatása szerint induló generációk és tanítványaink vajon tudnak-e annyi szívóssággal, eltökéltséggel haladni, mint ő tette, a talán soha el nem érhető, de soha fel nem adható ideális cél, a „nagy harmónia” felé? A tanulmánynak ez a része persze nem csak Kodály Zoltán zenei nevelési koncepciójával foglalkozik, hanem majd hét évtizednyi pályáját tekinti át. Sok eddig nem, vagy nem ilyen részletességgel ismert momentumot is bemutat, többek között Emma asszony, a zeneszerző első feleségének fontos eseményeket és személyeket regisztráló háztartási naplója nyomán. A Kodály-irodalomban eddig sem volt ismeretlen ez az adat-forrás, de most minden eddiginél több részletre derül fény a hivatkozások révén. Az előzményeket, a gyermek- és iskolás éveket az első *tétel* – ahogy a szerző zenei szakkifejezéssel nevezi a tanulmány részeit, fejezeteit – mutatja be ugyancsak Kodálytól vett címmel: *Magam alkottam első hangszeremet*. A harmadik tétel a Bartók–Kodály „kérdést” teszi vizsgálat tárgyává, megoldásként meggyőzően bizonyítja a „kétpilléres híd” eltérő jellegű „elemeinek” egymást feltételező-kiegészítő stabilitását. Bónis Ferenc fejtegetéséből kirajzolódik, hogy micsoda nagy áldás volt a magyar zene, egy-

általán a magyar kultúra számára a két alkotóművész és tudós barátsága, együttműködése, amely több volt, mint egyéni véd- és dacsözvettség.

Az átfogó pályakép után a bölcsőtől a sírig követhetjük képekben és dokumentumokban Kodály Zoltán életét és munkásságát. Bizonyára nem volt könnyű a további bemutatásra érdemes, olykor valóban fontos dokumentumokról lemondania a szerkesztőnek. Hiánylistát azonban nem érdemes felállítani, még ha a Kodály életét és munkásságát akár személyes élményekkel, vagy éppen közvetlen kapcsolattal megerősítve ismerők vállalkoznának is elkészítésére. Örülünk annak, ami bekerülhetett a kötetbe. A körültekintően megfogalmazott több mint képaláírások, inkább magyarázatok, kis kommentárok eligazítják az olvasót, amennyire szükséges, az adott képpel, dokumentummal kapcsolatban, vagy az összefüggések tekintetében. Hozzájárulnak saját Kodály-képünk megrajzolásához is. [Két apró hibát, ami szemet szűrt a recenzensnek, azért felemlíték: a 469. oldalon a 572. Koreai köszöntő (II) című kép aláírása tévesen jelöli az ének-zenei általános iskola helyét Marczibányi térnek. Akkor (1954), és még sokáig a Lórántffy utcában működött Bors Irma és mások nagyhírű iskolája; a 704-oldalon a kecskeméti bemutatóknál *A magyar nemzetet* vezénylő karnagy neve helyesen. *Lőrincz Béla.*] Nem kevés kép, dokumentum felkelti a kíváncsiságunkat, hogy még többet tudjunk az adott témáról. Itt most csak egy dokumentum-csoportot említek, a 665-668. számokat (539-542. old.): Kodály nevezetes 1960. június 3-i londoni hangversenyéről, amikor Fischer-Dieskau énekelte a *Két éneket* és a *Kádár Kata* balladát a szerző vezényletével. Milyen is lehetett ez az előadás? Milyen jó lenne, ha meg lehetne hallgatni a hangfelvételt!

A kötet vége felé több fontos „segédlet” található. A *Kodály életének főbb eseményeit* összefoglaló kronológiát *válogatott premier-lista* követi: *Kodály ősbemutatók térben és időben*. Ezután *Kodály és kortársai* címmel a kötetben szereplő személyekről kapunk tájékoztatást. Végül a *Névmutató* – mely Kodály-művei mellett Bartók hivatkozott műveinek listáját is tartalmazza – a könyvben való tájékozódásunkat segíti.

Sok részlet ismertetésével adós könyvszemlénk végén a szerző *Visszapillantó tükör* című zárszaváról szólunk. Megtudhatjuk belőle többek között, hogy – bár a szerzőnek évtizedek óta dédelgetett terve volt efféle könyv megjelentetése – közvetlen indítékát és lehetőségét Kodály Zoltánné kezdeményezése jelentette. Az olvasók is neki köszönhetik, hogy a Kodály Archivum rejtett kincseiből most oly sok elénk tárul a könyv lapjain: hivatalos dokumentumok, kotta- és prózai kéziratok hasonmása, fényképek, stb. A mottóval választott Szabolcsi idézet a szerző-szerkesztő törekvését és annak megvalósulását igen jól – öntudatosan, ám az olvasó-néző által megerősíthetően – foglalja össze:

„... minden jellemző apróság, minden dokumentum valóban szimbolikus nagyságra nőhet, ha a helyén van, s a maga igazi összefüggésében mutatkozik meg.”

(A 737. kép [589. old.] kapcsán a forrás is kiderül: az 1962-es Bartók-Kodály kiállítás katalógusának előszavában írta Szabolcsi Bence e lényegre rámutató szavakat.)

A szinte költői, mestereihez, Kodályhoz és Szabolcsihoz méltó végszót időszerűsége miatt és mindnyájunk figyelemztetésére idézem Bónis Ferenc írásából:

„E munka útrabocsájtásakor sokszor gondoltam Noé felelősségére. Kodály és Bartók messzetűnt aranykora után úgy érzem: hulladéközön hull a kultúra mezejére. Bárkába tehát mindent, amire valamikor szükség lehet az élet újrakezdéséhez, egy új reneszánszhoz! E sötét vízióban azonban benne rejlik a bizakodás is: hogy *eljön* a kor, melyben az itt megmutatott életút és életmű új építéshez ad erőt.”

Úgy legyen!

Bónis Ferenc új munkáját, mint szakkönyvet jó szívvel ajánlom a szakemberek, illetve mint ismeretterjesztő olvasmányt a zenekedvelő nagyközönség figyelmébe. Talán az előbbieknél sem csak nélkülözhetetlen „munkaeszköz” lesz, s az utóbbiaknak sem csak száraz „tudnivaló”, hanem mindenkinek: szívet-szellemet gazdagító *élmény*. Érdemes rá áldozni pénzt, időt és energiát!

Ittzés Mihály

Megemlékezés

2012. március 6-án

Kodály Zoltán halálának 45. évfordulója alkalmából

A Farkasréti temetőben tartott megemlékezésen és koszorúzáson közreműködött Ökrös Csaba népzeneész, Nyitrai Tamás, hegedűjátékos, Zsikó Zoltán népdalénekes.

A Kecskeméti Református Gimnázium Kamarakórusa Kodály kórusműveket énekelt, Jámbor Zsolt vezetésével.

Ünnepi beszédet mondott: **Dr. Szalay Olga**

Tisztelt Ünnepi Emlékezők!

1967. március 6-án, egy hétfői napon, a Kútvölgyi úti kórházban szívroham következtében elhunyt Kodály Zoltán, 85 éves korában. Az évforduló napján a Magyar Kodály Társaság immár sokéves hagyományt őrizve tartja rövid megemlékezéseit itt, a Farkasréti „köröndön”, Kodály Zoltán nyughelye körül. Amikor az ember ilyenkor a Pátzay Pál-mintázta sír-

emlék előtt megáll, önkéntelenül is kutatni kezdi a szobrot létrehozó művészi szándék Kodály-üzenetét. Vajon mi lehet ez az üzenet ma, 45 évvel – közel két emberöltővel – Kodály halála után?

A jobbival a sírra támaszkodó fiatal nőalak számomra egy *eszme*: a Nemzet jelképe. A Nemzeté, amely a birtoklás e szeretetteljes és természetes gesztusával mintegy állást foglal nagy fiának grandiózus életműve mellett, egyszer s mindenkorra kijelölve annak helyét és rangját a magyar kultúra szellemi építményei között. Nyilvánvalóvá teszi, hogy Kodály életműve nem szorul sem igazolásra, sem védelemre.

A balját csípőjére tevő, termékeny nőiességet sugalló alak ugyanakkor egy *valóság*: a nép megtestesítője is. Az ősi kultúrájú falusi emberé, akitől Kodály Nyitrától Bukovináig azokat a nemesen szép dalokat gyűjtötte, amelyekre életműve épült. Az életmű, amely minden hangjeggyel és betűjével ugyanazt kívánta előmozdítani: a magyarság önazonosságának felismerését, a Nemzet, mint közösség egységét, és felemelését egy önmagunkhoz, „rég nagy hírünkhöz” méltó színvonalra. Mondhatnánk úgy is, hogy egyfajta nemzetmentés a zene eszközével – voltaképpen ez a kodályi koncepció lényege. E koncepció inspirálója egy szenvedély, egy „viszonzatlan, viszonzhatatlan szerelem”, amelynek sürgető erejétől hajtva a művész eldobva ecsetjét „palatáblára kezdett rajzolgatni”, mert fontosabb volt számára, hogy még a legkisebbek is megértsék. Egészen egyszerű nyelvre lefordítva: Kodály felismerése, „100 éves terve” az, hogy a nép zenekultúráját akár közvetlenül, akár a műzene révén közvetett formában a nemzet nagy építményét maradandóan összetartó *kötőanyag* kell tenni, mert nekünk erre nagy szükségünk van, ez számunkra létérdek. Ha gondolatban idáig eljutottunk, akkor már kimondhatjuk azt is, hogy ugyanez a feladat ma is – csak éppen Kodály nélkül. A körülmények, az indokok, a nehézségek változnak, az a lendület pedig, mely a Kodály által meglökött szekeret mostanáig vitte, mára meg-megtorpan, sőt felfő, hogy teljesen elvész. Pedig még a 100 éves terv felén alig jutottunk túl.

A népdal felfedezése Bartók és Kodály érdeme. Azonban a népdalnak,